

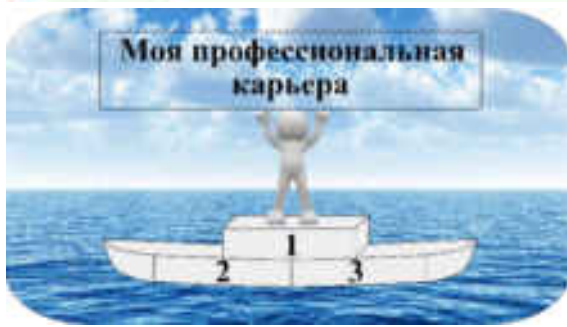

Научно-практический электронный журнал

МОЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КАРЬЕРА

Выпуск №88 (том 1)
(сентябрь, 2026)

Международный научно-практический
электронный журнал «МОЯ
ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КАРЬЕРА»

Сайт: mpcareer.ru

ISSN 2658-7998

УДК 001

ББК 94

Международный научно-практический электронный журнал «МОЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КАРЬЕРА». Выпуск №88 (том 1) (сентябрь, 2026). Дата выхода в свет: 30.09.2026.

Сборник содержит научные статьи отечественных и зарубежных авторов по экономическим, техническим, философским, юридическим и другим наукам.

Информация об опубликованных статьях предоставляется в систему Российского индекса научного цитирования (РИНЦ) и размещена на платформе научной электронной библиотеки (eLIBRARY.RU). Лицензионный договор № 284-07/2019 от 30 июля 2019 г.

Миссия научно-практического электронного журнала «МОЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КАРЬЕРА» состоит в поддержке интереса читателей к оригинальным исследованиям и инновационным подходам в различных тематических направлениях, которые способствуют распространению лучшей отечественной и зарубежной практики в интернет пространстве.

Целевая аудитория журнала охватывает представителей экспертного сообщества, докторов, преподавателей, научных сотрудников, бакалавров, магистрантов, аспирантов и иных лиц, интересующихся вопросами, освещаемыми в журнале.

Материалы публикуются в авторской редакции. За соблюдение законов об интеллектуальной собственности и за содержание статей ответственность несут авторы статей. Мнение редакции может не совпадать с мнением авторов статей. При использовании и заимствовании материалов ссылка на издание обязательна.

© ООО «МОЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КАРЬЕРА»

© Коллектив авторов

СОДЕРЖАНИЕ

Название научной статьи, ФИО авторов	Номер страницы
ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ НАУКИ	
КРИТЕРИИ И ПОКАЗАТЕЛИ ОЦЕНКИ СЛУЖЕБНОЙ НАГРУЗКИ НА СУДЕЙ Тиховская Е.А.	8
СОВРЕМЕННАЯ ПРАКТИКА ПРИМЕНЕНИЯ ПСИХОФИЗИОЛОГИЧЕСКИХ ТЕСТОВ В ПСИХОДИАГНОСТИКЕ Караванов А.А.	15
ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫЙ МЕТОД В КЛИНИЧЕСКОЙ ПСИХОДИАГНОСТИКЕ Караванов А.А.	19
РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТДА ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИНИНГ БАРҚАРОРЛИК РЕЙТИНГИНИ АНИҚЛАШ ТАРТИБИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ ИННОВАЦИОН ЙЎЛЛАРИ Олтаев Ш.С.	24
МАҲАЛЛИЙ БЮДЖЕТ ДАРОМАДЛАРИНИНГ ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОННИНГ ТАРАҚҚИЁТ СТРАТЕГИЯСИНИ АМАЛГА ОШИРИШДАГИ АҲАМИЯТИ Олтаев Ш.С.	42
РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТДА МАМЛАКАТДА БАРҚАРОР ИҚТИСОДИЙ ЎСИШ ВА ИЖТИМОЙ ИНФРАТУЗИЛМА ТИЗИМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ИННОВАЦИОН ЙЎЛЛАРИ Олтаев Ш.С.	52
МАМЛАКАТ ТУРИЗМ СОҲАСИГА КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ ТИЗИМИНИНГ СИФАТИГА ТАЪСИР ЭТУВЧИ ОМИЛЛАРНИНГ ТАҲЛИЛИ Олтаев Ш.С.	63
МАМЛАКАТ ИҚТИСОДИЁТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ТРАНСПОРТ ТИЗИМИНИНГ ЎРНИ Олтаев Ш.С.	75
ПРИНЦИП УНИВЕРСАЛЬНОГО НАСЛЕДСТВЕННОГО ПРАВОПРЕЕМСТВА Ардеева Ю.А.	86
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРАВОПРИМЕНЕНИЯ РЕКЛАМЫ Коршунова А.Л.	93
THE USE OF LOANWORDS IN THE AZERBAIJANI LANGUAGE Mehdiyeva M.B.	101
МИРОВАЯ ЛИТЕРАТУРА КАК ФЕНОМЕН МЕЖКУЛЬТУРНОГО ДИАЛОГА Мухаммедова Б.	106
РУССКИЙ ЯЗЫК В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ Бекмурадова Б.	110
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ ДЕЛОПРОИЗВОДСТВА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ УПРАВЛЕНИЯ Реджепова А., Чарыев Н., Уссаев Е.	114

Олтаев Ш.С.

СамИСи доценти, и.ф.н.

РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТДА ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИНИНГ БАРҚАРОРЛИК РЕЙТИНГИНИ АНИҚЛАШ ТАРТИБИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ ИННОВАЦИОН ЙЎЛЛАРИ

Аннотация: ушбу мақолада рақамли иқтисодиёт шароитда тадбиркорлик субъектларининг барқарорлик рейтингини аниқлаш тартибини такомиллаштиришнинг инновацион йўллари ўрганилган. Шунингдек мақолада Ўзбекистонда тадбиркорлик субъектларининг барқарорлик рейтингини жорий этилиши ҳамда солиқ тизимида амалга оширилаётган айрим муҳим ислохотлар, барқарорлик рейтингини хориж мамлакатлар тажрибаси, рейтингни аниқлаш кўрсаткичлари ва баҳолаш методикалари ҳамда унинг мезонларидан самарали фойдаланиш бўйича тадқиқотлар олиб борилган ва сабабчи омиллар таҳлил қилиниб, илмий-амалий хулоса ва таклифлар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: рақамли иқтисодиёт, тадбиркорлик субъектлари, барқарорлик рейтингини, субсидиялар, преференциялар, солиқ имтиёзлари, солиқ тушумлари, солиқ маъмурчилиги, инновация.

Кириш. Бизга маълумки бугунги кунда мамлакатимиз иқтисодиётининг барқарорлигини таъминлашда иқтисодий сиёсатнинг энг муҳим элементларидан бири - солиқ сиёсатини янада либераллаштириш, солиққа тортиш тартибини соддалаштириш, солиқ юкини пасайтириш, хўжалик субъектларининг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилишни амалга ошириш ҳисобланади. Шунингдек, тадбиркорлик субъектларини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш ҳамда уларга субсидиялар, имтиёзлар ва преференцияларни тақдим этиш тартибларини янада такомиллаштириш юзасидан бир қанча ишлар амалга оширилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2024 йил 23 январдаги “Тадбиркорлик субъектларининг барқарорлик рейтингини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-39-сон қарори билан Тадбиркорлик субъектларининг барқарорлик рейтингини жорий этилди ҳамда 2024 йил 24 майдаги “Тадбиркорлик субъектларига субсидиялар, имтиёзлар ва преференцияларни тақдим этиш тартибларини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” ПҚ-193-сон қарори билан Тадбиркорлик субъектларига субсидиялар, имтиёзлар ва преференциялар уларнинг рейтинг даражасидан келиб чиқиб тақдим этилиши белгиланди (Қарор, 2024).

Тадбиркорлик субъектларига субсидиялар, имтиёзлар ва преференциялар рейтинг даражасидан келиб чиқиб белгиланиши ўз навбатида рейтингни аниқлаш кўрсаткичлари ҳамда баҳолаш методикаларини чуқур ўрганиш ва таҳлил қилишни тақозо этади. Зеро рейтингдаги даража тадбиркорнинг мавжуд имтиёздан қанча миқдорда, яъни тўлиқ ёки қисман фойдаланиш масаласини белгилаб беради.

Мавзуга оид адабиётлар шарҳи. Пансковнинг (2013) фикрича, “муайян фаолият турларига нисбатан қўлланиладиган имтиёзлар субсидиялар тўлашга тенг бўлиб, ташкилотларнинг фаоллигини оширишга ва уларнинг самарадорлигини оширишга олиб келиши мумкин”.

Раҳматуллаева: (2016) “имтиёзлар - бу иқтисодиётни давлат томонидан тартибга солиш ва ижтимоий вазифаларни ҳал этиш мақсадида солиқ тўловчининг солиқ мажбуриятларини қонун томонидан белгиланган шаклда бутунлай ёки қисман камайтиришнинг йўллари, ҳуқуқлари ва мажбуриятлари мажмуидир”.

Юшкова: (2017) “Замонавий бозор иқтисодиёти шароитида солиқ имтиёзлари давлат солиқ сиёсатининг таркибий қисми бўлиб, ижтимоий ва иқтисодий мақсадларга эришишга қаратилган”-деб изоҳлайди.

“Солиқ имтиёзлари - бу иқтисодиётнинг айрим тармоқлари ёки бўлинмаларини уларнинг маҳсулдорлик даражасини оширишга рағбатлантириш учун ҳукумат томонидан белгиланадиган энг муҳим пакет. У иқтисодий ўсиш ва

ривожланишни рағбатлантириш учун мўлжалланган, бу эса мамлакатнинг ялпи ички маҳсулотини ошириши керак. Солиқ имтиёзларини иқтисодиётнинг айрим имтиёзли тармоқларига инвестицияларни рағбатлантириш учун мўлжалланган рағбатлантириш сифатида тавсифлаш мумкин, баъзан улар иқтисодиётнинг жадал ривожланиши учун ички етказиб беришни тўлдириш учун валюта оқимини жалб қилишга қаратилган” (Ибраҳеem ва бошқалар, 2020).

Бассейга (2013) кўра, “солиқ имтиёзлари - бу солиқ тўловчиларга маълум фаолият турлари билан шуғулланишни рағбатлантириш сифатида давлат томонидан тақдим этиладиган даромад ёки солиқ мажбуриятидан махсус истиснолар, имтиёзлар ёки чегирмалар”.

“Ҳукумат уларни муайян йўл билан тутишга ундаш учун ҳар хил турдаги рағбатларни тақлиф қилади. Солиқ имтиёзларига мисоллар: капитал қўшимчалари, инвестиция имтиёзлари, инвестиция солиғи кредити, солиқсиз дивидендлар, зарарни қоплаш, солиқ таътиллари, паст солиқ ставкаси, айрим кредитлар бўйича фоизлардан озод қилиш” (Ароғундаде, 2005).

Нормурзаев (2022) илмий ишларида “Солиқ имтиёзлари - солиқ тўловчиларнинг айрим тоифаларига бошқа солиқ тўловчиларга нисбатан солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларида назарда тутилган афзалликлар, шу жумладан, солиқни тўламаслик ёки уларни камроқ миқдорда тўлаш имконияти ҳамда солиқ имтиёзларини ҳисобга олиш солиқ органлари томонидан ахборот тизимларидан фойдаланган ва солиқ имтиёзларининг ҳар бир турига махсус идентификация кодини берган ҳолда амалга ошириш кераклигини мақсадга мувофиқ” - деб ҳисоблайди.

Ўрмонов (2018) томонидан: “солиқ имтиёзи - Солиқ кодекси ва бошқа қонун ҳужжатларига мувофиқ, солиқ тўловчиларга солиқ мажбуриятини қисқартириш, солиқ ставкаси ва солиқ базасини камайтириш, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни тўламаслик ёхуд уларни камроқ миқдорда тўлаш имконияти”.

Исаев (2019) фикрича эса, “солиқ имтиёзлари - юридик шахсларнинг айрим тоифаларини солиқлар тўлашдан қисман ёки тўлиқ озод қилиш, ёки солиқларни камроқ миқдорда тўлаш учун берилган имкониятлардир”.

Нурматовнинг (2024) фикрича солиқ имтиёзлари тўғрисидаги аксарият таърифларда солиқ имтиёзлари солиқ тўловчиларнинг айрим тоифаларига бошқа солиқ тўловчиларга нисбатан афзалликлар, шу жумладан солиқни тўламаслик ёки уларни камроқ миқдорда тўлаш имконияти эканлиги келтирилган. Барқарорлик рейтингида эса ундаги юқори тоифадаги тадбиркорлик субъектлари бошқа солиқ тўловчиларга нисбатан афзалликлар эга бўлишмоқда, бироқ уларда солиқни тўламаслик ёки камроқ тўлаш имконияти мавжуд эмас. Шундан келиб, барқарорлик рейтингида юқори тоифадаги тадбиркорлик субъектларида солиқ имтиёзларининг тўлиқ хусусиятлари мавжуд бўлмаслиги, уларга фақатгина тегишли мезонларга асосан аниқланган рейтингларидан келиб чиқиб афзалликлар берилишини инобатга олиб, улар солиқ имтиёзларига эга бўлишмайди балки бошқача тарздаги устунликларга эга бўлишади деган хулосага келиш мумкин.

Тадқиқот методологияси. Ушбу мақолада қиёсий таҳлил ҳамда индукция ва дедукция баҳолаш усулларидан фойдаланилди. Қиёсий усулдан фойдаланилиб, тадбиркорлик субъектларининг барқарорлик рейтингига доир маълумотлар ва уларни таҳлиллари амалга оширилиб илмий хулосалар берилди.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2024 йил 23 январдаги қарорига асосан юқори барқарорлик рейтингидаги тадбиркорлик субъектлари учун қуйидаги рағбатлантириш чоралари жорий этилди (Қарор, 2024):

а) «ААА» тоифадаги тадбиркорлик субъектлари фаолиятида солиқ текширувлари ўтказилмайди (жиноий ишлар доирасида ўтказиладиган текширувлар бундан мустасно), шунингдек, ушбу тоифадаги тадбиркорлик субъектларига қўшилган қиймат солиғи суммаси ўрнини қоплаш (қайтариш) бир кун муддатда текширувларсиз амалга оширилади;

б) 4 ва 5-тоифадаги туманларда фаолият юритаётган «АА» ва ундан юқори тоифадаги тадбиркорлик субъектларига бўлиб-бўлиб тўлаш шарти билан сотилган давлат активлари ва қишлоқ хўжалигига мўлжалланмаган ер участкалари бўйича дастлабки тўлов суммаси 35 фоиздан кам бўлган ҳолларда қолган суммага Марказий банкнинг асосий ставкаси миқдорида йиллик фоизлар ҳисобланмайди ҳамда бўлиб-бўлиб тўлаш муддати миқдоридан қатъий назар, 7 йил (тенг улушларда) этиб белгиланади;

в) «А» ва ундан юқори тоифадаги тадбиркорлик субъектларига:

солиқлар бўйича (қўшилган қиймат солиғи бундан мустасно) мавжуд ортиқча тўлов суммасини қайтариш уч кун муддатда амалга оширилади;

товарларни импорт қилишда ва товарларни (хизматларни) реализация қилишда тўланадиган қўшилган қиймат солиғи суммаларини ўзаро ҳисобга олиш тартиби татбиқ этилади (Қарор, 2024).

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2024 йил 24 майдаги қарори билан юридик шахсларга солиқ ва божхона имтиёзлари ҳамда преференциялар (қўллаб-қувватлаш чоралари) уларнинг рейтинг даражасидан келиб чиққан ҳолда қуйидаги тартибда тақдим этилиши белгиланди:

а) қўллаб-қувватлаш чоралари "В" ва ундан юқори рейтинг даражасига эга тадбиркорлик субъектларига амалдагисига нисбатан қуйидаги миқдорларда тақдим этилади:

"ААА" тоифа - амалдаги миқдорнинг 100 фоизи;

"АА" тоифа - амалдаги миқдорнинг 90 фоизи;

"А" тоифа - амалдаги миқдорнинг 80 фоизи;

"ВВВ" тоифа - амалдаги миқдорнинг 70 фоизи;

"ВВ" тоифа - амалдаги миқдорнинг 60 фоизи;

"В" тоифа - амалдаги миқдорнинг 50 фоизи;

б) қўллаб-қувватлаш чоралари рўйхатдан ўтганига олти ой бўлмаган, шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 30 декабрдаги ПФ-287-сон Фармонида мувофиқ 4 ва 5-тоифадаги туманларда фаолият

юритаётган тадбиркорлик субъектларига уларнинг рейтинг даражасидан қатъий назар амалдаги микдорларда тақдим этилади;

в) тадбиркорлик субъектларининг рейтинг даражаси:

пасайган тақдирда, қўллаб-қувватлаш чораларини тақдим этиш уч ой давомида сақлаб қолинади;

юқорилаган тақдирда, қўллаб-қувватлаш чоралари кейинги ойдан бошлаб янгиланган рейтинг даражасига мувофиқ микдорларда тақдим этилади.

Белгилансинки, мазкур бандда белгиланган мезонлар ушбу қарор қабул қилингунга қадар жорий этилган қўллаб-қувватлаш чораларига нисбатан татбиқ этилмайди (Қарор, 2024).

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексида солиқ имтиёзлари “Солиқ тўловчиларнинг айрим тоифаларига бошқа солиқ тўловчиларга нисбатан солиқ тўғрисидаги қонунчиликда назарда тутилган афзалликлар, шу жумладан солиқни тўламаслик ёки уларни камроқ микдорда тўлаш имконияти солиқ имтиёзлари деб эътироф этилади” (Кодекс, 2024).

Тадбиркорлик субъектларининг барқарорлик рейтингини хорижий давлатлар тажрибаларини ўрганиб чиқсак. Хусусан, Қозоғистон Республикаси тажрибаси ишончли ҳамкорлар реестрида қуйидагилар назарда тутилган.

Реестрни юритилишидан кўзланган мақсад:

биринчидан, маҳаллий ва хорижий тадбиркорлик субъектларини маҳаллий тадбиркорлик субъектлари орасидан ҳамкорларни танлаш учун зарур маълумотлар билан таъминлаш орқали тадбиркорлик фаолиятини, шу жумладан ташқи иқтисодий ҳамкорликни ривожлантириш;

иккинчидан, ишлаб чиқарилаётган маҳаллий маҳсулотлар, ишлар ва хизматларнинг рақобатдошлигини оширишга кўмаклашиш;

учинчидан, ички бозорда ва хорижда маҳаллий тадбиркорлик субъектларига ишончни ошириш.

Реестрга тўлиқ ва ишончли маълумотларни тақдим этган ҳамда мазкур Низомда белгиланган мезонларга жавоб берадиган барча мулкчилик шаклидаги ва ташкилий-ҳуқуқий шаклдаги тадбиркорлик субъектлари киритилади.

Шунингдек, тадбиркорлик субъектларини реестрга киритиш мезонлари мазкур низомнинг ишончлилик даражасини баҳолаш методикаси билан белгиланади.

Агар ушбу Низомда белгиланган мезонлар бажарилган бўлса, тадбиркорлик субъектига “Атамекен” Қозоғистон Республикаси миллий палатаси аъзоларига кўрсатиладиган пуллик хизматлар рўйхати ва қиймати 21-бандига мувофиқ пуллик асосда тегишли сертификат берилади. Хизмат нархи базавий миқдорнинг 20 баробарига тенг бўлади.

Россия Федерацияси тажрибаси эса иқтисодий ва молиявий имкониятлари ишончли бўлган тадбиркорлик субъектларининг нодавлат реестри юритилади. Мазкур реестр 2023 йил 25 августда 51- сонли Россия Савдо-саноат палатаси раиси Буйруғи билан тасдиқланган.

Реестрга киритилиш шартлари:

биринчидан, ўз фаолиятини сўнгги 3 йилдан бери давом эттираётган бўлиш;

иккинчидан, ташкилот ҳақида ишончли маълумотларни тақдим этиш;

учинчидан, қайта ташкил этиш, тугатиш ва банкротлик ҳолатида бўлмаслик;

тўртинчидан, солиқлар, йиғимлар ва бошқа тўловлардан қарздорликни бўлмаслиги;

бешинчидан, инсофсиз етказиб берувчилар ҳамда пудратчилар реестрида бўлмаслик;

олтинчидан, йил якунига кўра, ташкилотнинг молиявий аҳволи “ССС - қоникарсиз” ҳолатда бўлмаслиги;

еттинчидан, реестрга киритилиш учун тўланадиган бир марталик тўловни тўлаган бўлиши керак.

Белоруссия Республикаси тажрибасида ишончли ҳамкорлар рейтинги Беларус Савдо-саноат палатасининг 2019 йил 30 декабрдаги 91-сонли қарори билан ташкил этилган.

Реестрга кириш шартлари қуйидагича:

биринчидан, керакли хужжатларни тақдим этилганлиги, аъзолик ва кириш бадалларининг тўланганлиги;

иккинчидан, тадбиркорлик фаолиятини амалга ошираётганига камида 3 йил тўлган бўлиши;

учинчидан, тўлиқ шаклланган устав фондига эга бўлиши;

тўртинчидан, қайта ташкил этиш, тугатиш ёки банкротлик ҳолатида бўлмаслиги;

бешинчидан, давлатга тўлиниши керак бўлган солиқ, йиғимлар ва бошқа тўловлардан қарздорлиги бўлмаслиги;

олтинчидан, реестрга кириш юзасидан берилган аризани кўриб чиқиш муддати 30 кунни ташкил этади;

еттинчидан, реестрга киритилган тадбиркорлар 2 йил давомида мазкур реестрда бўлади.

Реестрдан чиқиш асослари эса қуйидагилардан иборат:

биринчидан, сертификат амал қилиш муддатини тугаганлиги;

иккинчидан, тадбиркорлик субъектини банкротлиги ёки тугатилганлиги;

учинчидан, тадбиркорлик субъекти томонидан нотўғри ва сохталаштирилган маълумотларни тақдим этилганлиги;

тўртинчидан, низом талабларига риоя қилинмаганлигидир.

Вазирлар Маҳкамасининг 2024 йил 30 январдаги Қарори билан “Тадбиркорлик субъектларининг барқарорлик рейтингини аниқлаш тартиби тўғрисида”ги Низом тасдиқланди. Ушбу Низомга асосан рейтингни баҳолаш методикаси учта тоифа мезонларга бўлинади - умумий, пасайтирувчи ва рағбатлантирувчи (Қарор, 2024).

Мазкур 3 та тоифанинг ҳар бирининг мезонларига олдинги тадқиқотларимизда тўхталиб ўтганлигимиз сабабли, ушбу таҳлилларимизда мезонларнинг айримларига чуқур тўхталиб ўтиш мақсад қилинган. Шундан келиб чиқиб, ушбу низомнинг мунозарали ҳолатлари бўйича таҳлилларимизни келтириб ўтмоқчимиз. Хусусан:

биринчидан, Низомнинг 31-бандида ижтимоий ҳимояга муҳтож шахслар бандлигини таъминлаш кўрсаткичини баҳолашда тадбиркорлик субъекти ходимларининг умумий сонидан «Ягона ижтимоий реестр», «Темир дафтар», «Аёллар дафтари», «Ёшлар дафтари»га киритилган ва ногиронлиги бўлган шахсларнинг бандлиги таъминланганда рағбат баллари берилиши назарда тутилган.

Рейтинг баҳолашнинг автоматлаштирилган тартибда, инсон омилисиз амалга оширилишини инобатга олган ҳолда юқоридаги ахборот тизимларини “Тадбиркорларнинг барқарорлик рейтинги» электрон платформаси билан интеграция қилинишига зарурат туғилмоқда;

иккинчидан,- Ушбу Низомнинг 2-мезонида ЭБИТДА бўйича рентабеллик даражаси тадбиркорлик субъекти фаолият кўрсатаётган соҳанинг ўртача кўрсаткичидан:

70 фоиздан юқори бўлса — 10 балл, 50 — 70 фоизгача бўлса — 5 балл, 25 — 50 фоизгача бўлса — 2 балл берилади.

Таҳлилларга асосан ҳар бир соҳа ва ҳудуднинг ўртача ЭБИТДА бўйича рентабеллик даражасидан 50 ёки 70 фоизга ошириш имконияти амалиётда кам ҳолларда мавжуд. Масалан, Металлургия саноат соҳаси бўйича Навоий вилоятида ўртача ЭБИТДА рентабеллик даражаси 21 фоизни ташкил қилса, унда яна 70 фоизга ортиқ бўлган ЭБИТДА рентабеллик даражаси кўрсаткичи мавжуд эмас.

Шунга асосан Низомнинг ЭБИТДА бўйича рентабеллик даражаси тадбиркорлик субъекти фаолият кўрсатаётган соҳанинг ўртача кўрсаткичидан 70 фоиздан юқори бўлса, 50 — 70 фоизгача бўлса ҳамда 25 — 50 фоизгача бўлса, тадбиркорлик субъектлари мазкур кўрсаткич бўйича балларни олиш имконияти бўлмаслигини инобатга олиб, фоиз даражасини пасайтирилиши лозим бўлади;

учинчидан, 3-мезонда кўчмас мулк объектлари ёки ер участкаларининг мавжудлиги, фойдаланиладиган ер участкалари (шу жумладан узоқ муддатли ижарадаги қишлоқ хўжалиги ерлари), шунингдек мулк ҳуқуқи ёки ижара ҳуқуқидаги кўчмас мулк, ижарада - 7 балл, ўз мулкида - 10 балл берилиши, агар

мавжуд бўлмаса, шунингдек тадбиркор кўрсатилган манзилда ҳаракат қилмаса - 5 балл чегирилиши белгиланган.

Ўзбекистон Республикасининг 2012 йил 26 апрелдаги “Оилавий тадбиркорлик тўғрисида”ги Қонуннинг 16-моддасида Оилавий корхона иштирокчиларига мулк ҳуқуқи асосида ёки бошқа қонуний асосда тегишли бўлган турар жойлар ва яшаш учун мўлжалланмаган жойлар, шу жумладан ишлаб чиқариш, хўжалик бинолари ва бошқа иморатлар оилавий корхона фаолияти амалга ошириладиган жой эканлиги;

Оилавий корхона иштирокчиларига мулк ҳуқуқи асосида тегишли бўлган турар жойларни улардан оилавий корхона фаолиятида фойдаланиш мақсадида яшаш учун мўлжалланмаган жойларга айлантириш талаб қилинмаслиги белгилаб қўйилган.

Шундан келиб чиқиб, Оилавий корхоналарга балл берилишида юқорида келтирилган жиҳатларни инобатга олиниши лозим;

тўртинчидан, 4-мезонда бир нафар ходимга тўғри келадиган иш ҳақи жамғармасини баҳолашда тадбиркорлик субъекти томонидан бир нафар ходимга ҳисобланган иш ҳақи суммаси тегишли ҳудуддаги иқтисодий фаолият тури бўйича ҳисобланган ўртача иш ҳақи миқдоридан:

100 фоиз ва ундан юқори бўлса - 10 балл, 75 — 100 фоизгача бўлса - 8 балл, 50 — 75 фоизгача бўлса - 6 балл, 25 — 50 фоизгача бўлса - 4 балл, 25 фоизгача бўлса — 2 балл берилади.

Бунда тадбиркорлик субъекти томонидан бир нафар ходимга ҳисобланган иш ҳақи суммаси меҳнатга ҳақ тўлашнинг энг кам миқдоридан кам бўлса — 5 балл чегирилади.

Мазкур мезон бугунги кунда иш ҳақи суммасини соҳа ва ҳудудда ўртача миқдорини аниқлашда тадбиркорлик субъектлари муайян бир ҳудудда бир хил фаолият билан шуғулланиш ҳолатлари 1 тани ёки кам сонни ташкил қилиши ушбу ҳолатни солиштиришни имкониятини бермайди.

Шунингдек, айрим фаолият турлари бўйича давлат улуши мавжуд ёки юқори рентабелликка эга нуфузли корхоналарда иш ҳақи миқдори юқорилиги

сабабли тадбиркорлик субъектлари ўртасида ҳаққоний мутлоқ рақам киритилиши (меҳнатга ҳақ тўлашнинг энг кам миқдорида боғлаш) лозим бўлади;

бешинчидан, 8-мезонда электрон ҳисобварақ-фактураларни қонунчиликда белгиланган муддатларда расмийлаштириш ҳолатини баҳолашда ҳисобот даврида товарлар жўнатиш (топширилган) ёки хизматлар кўрсатилган, ишлар бажарилган календарь санада расмийлаштирилган электрон ҳисоб варақ-фактуралар суммасининг жами электрон ҳисобварақ-фактуралар бўйича товар айланмасидаги улуши (фоизи):

100 фоиз бўлса — 10 балл, 75 — 99 фоизгача бўлса — 7 балл, 50 — 75 фоизгача бўлса — 5 балл, 25 — 50 фоизгача бўлса — 2 балл, 25 фоизгача бўлса — 1 балл берилади;

расмийлаштирилмаган бўлса — балл берилмайди.

Электрон ҳисобварақ-фактураларни қонунчиликда белгиланган муддатларда расмийлаштириш ҳолатини баҳолашда амалдаги барқарорлик рейтингини аниқлашда фақат бир томонлама ёндашувга асосланган бўлиб, амалиётда электрон ҳисоб варақ-фактуралардан ташқари бошқа замонавий маҳсулот ва хизматларни реализация қилиш механизмлари инобатга олинмаган.

Шундан келиб чиқиб, мазкур мезонга экспортни тасдиқловчи ҳужжатлар, онлайн назорат касса техникалари чеклари, электрон тижорат тўлов чеклари суммасининг жами электрон ҳисоб - варақ фактуралар, экспортни тасдиқловчи ҳужжатлар, онлайн назорат касса техникалари чеклари, электрон тижорат чеклари товар айланмасидаги улушига нисбатан олиш мақсадга мувофиқ;

олтинчидан, 10-мезонда солиқ органлари текширувдан олдинги таҳлил (автокамерал) натижасида аниқлаган камчиликларнинг бартараф этилиш ҳолати солиқ органлари ахборот тизимларидан фойдаланган ҳолда ўтказилган текширувдан олдинги таҳлил натижасида камчилик аниқланмаганлиги ёки уларнинг бартараф этилганлигидан келиб чиқиб қуйидагича баҳоланади:

камчилик аниқланмаган ёки келтирилган камчиликларнинг мавжуд эмаслиги асослантирилган бўлса — 10 балл, камчиликлар ихтиёрий равишда бартараф этилган бўлса — 7 балл берилади.

Бунда камчиликлар бартараф этилмаган ёки келтирилган камчиликларнинг мавжуд эмаслиги асослантирилмаган бўлса — 5 балл чегирилади.

Ушбу мезонда ҳам камчиликлар ихтиёрий равишда бартараф этилган бўлса — 7 балл берилиши, камчилик аниқланмаган ёки келтирилган камчиликларнинг мавжуд эмаслиги асослантирилган бўлса — 10 балл берилиши тадбиркорлик субъектлари учун тушунарсизликни келтириб чиқариши мумкин. Бунда мазкур 2 та мезонни бирлаштирган ҳолда камчиликлар ихтиёрий равишда бартараф этилган тақдирда ҳам 10 балл берилиши мақсадга мувофиқ бўлади деб ҳисоблаймиз;

еттинчидан, рағбатлантирувчи тоифа мезонлардаги ходимлар меҳнатига ҳақ тўлашнинг энг кам миқдоридан ортиқ иш ҳақи тўланаётган ходимлар сонининг ортиши кўрсаткичини баҳолашда ўн икки ой олдинги ҳисобот даврига нисбатан меҳнатга ҳақ тўлашнинг энг кам миқдоридан ортиқ иш ҳақи олган ходимлар сонининг йиллик ўртача сони:

50 фоиз ва ундан юқори бўлса — 15 балл, 40 - 50 фоизгача бўлса - 10 балл, 30 - 40 фоизгача бўлса - 8 балл 20 - 30 фоизгача бўлса - 6 балл, 10 - 20 фоизгача бўлса - 4 балл, 1 - 10 фоизгача бўлса - 2 балл берилади.

Янги ташкил этилган тадбиркорлик субъектлари учун ушбу кўрсаткич фаолият даврининг иккинчи ойидан бошлаб ўтган ойга нисбатан солиштирилади.

Мазкур мезон рағбатлантирувчи тоифадаги мезонлардан бўлганлиги сабабли ҳамда уни соддалаштириш мақсадида меҳнатга ҳақ тўлашнинг энг кам миқдоридан ортиқ иш ҳақи тўланаётган ходимлар сони ҳар 100 нафар ишчи учун — 1 баллдан ва ҳар 1 000 нафар ва ундан юқори бўлганда - 10 балл берилиши мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз;

саккизинчидан, Низомнинг якунловчи қоидалар 37-бандига асосан соҳалар бўйича ўртача кўрсаткичлар йирик солиқ тўловчилар бўйича ҳудудлараро давлат солиқ инспекцияси бўйича алоҳида, туманлар (шаҳарлар) кесимида алоҳида,

шунингдек, айланмадан олинадиган солиқ тўловчилар бўйича алоҳида ҳисобланиши белгиланган.

Бунда соҳалар бўйича ўртача кўрсаткичлар йирик солиқ тўловчилар бўйича ҳудудлараро давлат солиқ инспекциясининг солиқ тўловчилари аксарияти вилоятлардан бўлиб, Тошкент шаҳри ва вилоятлар марказидаги шаҳарлар билан солиштириб ўртачаси аниқланади. Бунда туманларда фаолият кўрсатаётган йирик корхоналар соҳанинг ўртача кўрсаткичидан ортиқ кўрсаткичга эришиши имконияти Тошкент шаҳрида фаолият юритаётган корхоналарникидан анча пастни ташкил этади.

Хулоса ва таклифлар.

Юқоридаги ўрганилган муаммолар ва таҳлиллардан келиб чиқиб қуйидагилар таклиф этилади.

2-мезон бўйича қуйидаги ўзгартиришларни киритиш:

ЭБИТДА бўйича рентабеллик даражаси тадбиркорлик субъекти фаолият кўрсатаётган соҳанинг ўртача кўрсаткичидан:

20 фоиз ва ундан юқори бўлса - 10 балл, 15-20 фоизгача юқори бўлса - 8 балл, 10-15 фоизгача юқори бўлса - 6 балл, 5-10 фоизгача юқори бўлса - 4 балл, ўртачага тенг ёки 5 фоизгача юқори бўлса - 2 балл берилади.

Бунда тегишли ҳудуддаги иқтисодий фаолият тури бўйича тадбиркорлик субъекти ягона бўлган ҳолларда мазкур мезонни ҳисоблашда (иқтисодий фаолият тури инобатга олинмаган ҳолда) ҳудудни ўртача кўрсаткичи билан солиштиришни назарда тутиш.

3-мезон бўйича ер участкалари ва (ёки) кўчмас мулк объектлари мавжудлиги тадбиркорлик субъекти фойдаланаётган ер участкалари (шу жумладан, қишлоқ хўжалиги учун узоқ муддатли ижарага ажратилган) ва (ёки) мулк ҳуқуқи ёки ижара ҳуқуқи асосида кўчмас мулк объектлари мавжудлиги (ижара шартномалари ҳисобга қўйилганлиги)) қуйидагича баҳоланади:

мулк ҳуқуқи асосида бўлса — 10 балл (бунда, оилавий корхона иштирокчиларининг улушли ёки биргаликдаги мулкида бўлган умумий мол-мулк ҳам ҳисобга олинади) деган жумлани қўшиш.

4-мезон бўйича эса қуйидагиларни назарда тутиш:

Бир нафар ходимга тўғри келадиган иш ҳақи жамғармасини баҳолашда тадбиркорлик субъекти томонидан бир нафар ходимга ҳисобланган иш ҳақи суммаси миқдори меҳнатга ҳақ тўлашнинг энг кам миқдоридан келиб чиқиб:

Тошкент шаҳар учун - 3 баробардан 4 баробаргача - 5 балл; 4 баробардан юқори бўлса - 10 балл. Қорақалпоғистон Республикаси ва вилоятлар учун - 2 баробардан 3 баробаргача - 5 балл, 3 баробардан юқори бўлса - 10 балл берилади. Мазкур банд бўйича ўртача бир нафар ходимга ҳисобланган иш ҳақи суммаси меҳнатга ҳақ тўлашнинг энг кам миқдоридан кам бўлса - 5 балл чегирилади ҳамда ўтган ойга нисбатан ишчи ходимлар сони 10 фоиздан ортиқ камайган ҳолларда балл берилмайди.

8-мезон бўйича Электрон ҳисобварақ-фактураларни қонунчиликда белгиланган муддатларда расмийлаштириш ҳолатини баҳолашда ҳисобот даврида товарлар жўнатиш (топширилган) ёки хизматлар кўрсатилган, ишлар бажарилган календарь санада расмийлаштирилган электрон ҳисоб варақ-фактуралар, жумладан экспортни тасдиқловчи ҳужжатлар, онлайн назорат касса техникалари чеклари, электрон тижорат тўлов чеклари суммасининг жами электрон ҳисоб-варақ фактуралар, экспортни тасдиқловчи ҳужжатлар, онлайн назорат касса техникалари чеклари, электрон тижорат чеклари бўйича товар айланмасидаги улушидан (фоизидан) келиб чиқиб балл тақдим этишни назарда тутиш.

Шунингдек, “Солиқ ҳамкор” тизими орқали солиққа оид ҳуқуқбузарлик факти бўйича мурожаат келиб тушган тақдирда ва (ёки) нақд ва терминал орқали амалга оширилган савдо тушуми билан ОНKMга кирим қилинган савдо тушумида тафовут аниқланганда шу ой учун - 5 балл чегирилишини белгилаш.

- 10-мезон бўйича Солиқ органлари текширувдан олдинги таҳлил натижасида аниқлаган камчиликларнинг бартараф этилиш ҳолати солиқ органлари ахборот тизимларидан фойдаланган ҳолда ўтказилган текширувдан олдинги таҳлил натижасида камчилик аниқланмаганлиги ёки уларнинг бартараф этилганлигидан келиб чиқиб қуйидагича баҳоланади:

камчилик аниқланмаган ёки келтирилган камчиликларнинг мавжуд эмаслиги асослантилган ёхуд камчиликлар ихтиёрий равишда бартараф этилган бўлса - 10 балл беришни назарда тутиш.

- Рағбатлантирувчи яъни қўшимча балл берувчи мезонлардан меҳнатга ҳақ тўлашнинг энг кам миқдоридан ортиқ иш ҳақи тўланаётган ходимлар сони:

ҳар 100 нафар ишчи учун — 1 баллдан, 1 000 нафар ва ундан юқори бўлганда - 10 балл берилишини белгилаш.

- Низомнинг якуний қоидалар қисмида соҳалар бўйича ўртача кўрсаткичлар рўйхатдан ўтиш жойига қараб қўшилган қиймат солиғи ва фойда солиғи тўловчилар бўйича Қорақалпоғистон Республикаси, Тошкент шаҳар ва вилоятлар бўйича алоҳида, айланмадан олинadиган солиқ тўловчилар бўйича туманлар (шаҳарлар) кесимида алоҳида ҳисобланишини назарда тутиш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз.

Фойдаланган адабиётлар рўйхати

1. Arogundade, J. A. (2005). Nigerian income tax and its international dimension. Ibadan: Spectrum Books Ltd - assey, U.O. (2013). Companies taxation in Nigeria. Lagos: The CIBN Press Ltd. Business Day (Newspaper) 26th August
2. Ibraheem, Abdullahi Aderemi, Olaitan, Wasiu Abiodun, Oyetola, Daud Olawale, Omoniyi, Oyelowo Oyetade, Amolegbe, Sikiru Adesola. (2020) Impact of Tax Incentive on Industrial Growth and Development. International Journal of Academic Management Science Research (IJAMSR) ISSN: 2643-900X Vol. 4, Issue 7, July, Pages: 171-179 www.ijeais.org/ijamsr 171
3. Oltaev, S. (2023). In investment authority and economy innovative ways to use it efficiently. Results of National Scientific Research, 2 (8), 83–91.
4. Oltaev, S. (2023). Employer in the private sector of the country status of the current demand and its employment role in supply. Results of National Scientific Research, 2 (8), 92–101.
5. Oltaev, S. (2024). The role of the economic sector in society. Eurasian

Scientific Herald, 30, 55–58.

6. Олтаев, Ш. С. (2020). Ўзбекистон иқтисодиётини ривожлантиришда хорижий инвестицияларнинг ўрни. Интернаука, (44-3), 57-58.
7. Isaev F.I. (2019) “Soliq tahlili metodikasini takomillashtirish”. i.f.f.d. (PhD) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertasiya. -116 bet.
8. Kodeks (2024) O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 75-moddasi.
9. Normurzaev U.X. (2022) Soliq imtiyozlarining samaradorligi: nazariya, metodologiya va amaliyot. 08.00. 07 - Moliya, pul muomalasi va kredit. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha fan doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati.
10. Nurmatov Sh.R. (2024) “Barqarorlik reytingi mezonlaridan samarali foydalanishni takomillashtirish" Journal of new century innovations. Volume-53_Issue-1_May, pp. 216-228.
11. Oltayev, S. S. (2024). Innovative Ways of Implementing Digital Transformation in the Educational System. Middle European Scientific Bulletin, 44.
12. Oltaev, S. S. (2024). Purposeful formation of the high quality of providing economic growth in the country. Web of Teachers: Inderscience. Research, 2(3), 273.
13. Oltayev, S. S. (2023). Quality of Education In Higher Education Institutions of Our Country and Innovative Directions of Increasing Competitiveness. Miasto Przyszłości, (42), 253.
14. O‘rmonov J.J. (2018) Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini soliq mexanizmi vositasida tartibga solishni takomillashtirish masalalari. Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati.
15. Panskov V.G. (2013) Nalogi i nalogovaya sistema Rossiyskoy Federatsii. [Tekst] / V.G. Panskov. - M.: Finansi i statistika, - 478.
16. Qaror (2024) O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024 yil 23 yanvardagi “Tadbirkorlik subyektlarining barqarorlik reytingini joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-39-son qarori.
17. Qaror (2024) O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024 yil 23 yanvardagi “Tadbirkorlik subyektlariga subsidiyalar, imtiyozlar va preferensiyalarni

taqdim etish tartiblarini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" PQ-193-son qarori.

18. Qaror (2024) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024 yil 30 yanvardagi "Tadbirkorlik subyektlarining barqarorlik reytingini aniqlash tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida"gi PQ-55-son qarori.

19. Олтаев, Ш. С. (2021). Акциядорлик жамиятлари фаолиятини самарадорлигини оширишда давлатнинг roli. Интернаука, (32-2), 50-53.

20. Олтаев Ш. С. (2021). Ишчи кучи миграцияси тушунчасига берилган таърифларнинг таснифланиши. Scientific progress, 2 (4), 857-861.

21. Пардаев, М. Қ., Олтаев, Ш. С., Пардаева, О. М., & Тагирова, Н. Б. (2018). Ҳар бир оилада тadbirkorlik–ўзини-ўзи банд қилиш имконияти. Амалий тавсия. Самарқанд.

22. Oltayev, S. S. (2022). Statistical analysis of the regional development of small business and private entrepreneurship activity (In the case of Samarkand region. Academic journal of digital economics and stability, 1(24), 1.

23. Олтаев, Ш. С. (2020). Ўзбекистонда тобора ривожланиб бораётган инвестициявий муҳит ва унинг натижалари. Интернаука, (2-2), 79-81.

24. Олтаев, Ш. С. (2020). Мамлакатимизга жалб этилган хорижий инвестициялар-иктисодиётимиз тараққиёти омили. Интернаука, (6-2), 89-90.

25. Oltayev, S. (2020). The service sector as the enhancing in raising the standard of living of the population. In вопросы управления и экономики: современное состояние актуальных проблем (pp. 154-158).

26. Олтаев Ш.С. (2025). Акциядорлик жамиятларида капитални бюджетлаштириш амалиётини ривожлантиришнинг инновацион йўллари. Образование и наука в XXI веке, 68-4 (том 2). <https://mpcareer-google.ru/index.php/journal/article/view/4310>

27. Олтаев, Ш. С. (1991). Моделирование процедур обработки информации в сложных организационно-экономических системах (на примере АСФР Республики Узбекистан) (Doctoral dissertation, Академия наук респ. Узбекистан. Узб. науч.-производ. объедин.).

28. Raxmatullaeva F. (2016) “Soliq imtiyozlarining mohiyati va iqtisodiyotni rag‘batlantirishdagi roli” Moliya ilmiy jurnali №2 108 bet.
29. Юшкова О.О. (2017) Влияние налоговых льгот на эффективность предпринимательской деятельности Российской Федерации. Нука XXI века №4.
30. Холикулов, А. Н., Олтаев, Ш. С., & Рахимов, А. А. (2022). Проблемы развития антимонопольного управления в контексте развития национальной экономики. In лучшая исследовательская работа 2021 (pp. 55-59).

© Олтаев Ш.С., 2026